

MYNT KONTAKT

8

NOVEMBER 1981

SVERIGE 8:25
NORGE 10:-
DANMARK 10:-
INKL. MOMS

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

Kröningsmedaljen 1800

sid 156

Gustav II Adolf i Oppenheim

sid 160

En "Mula" i SNF:s medaljserie

sid 161

Goethe och numismatiken

sid 162

Om namnet Sveriges Riksbank

sid 163

Nybörjarsidan

sid 173

Vi emottar nu bättre

MYNT

MEDALJER

SEDLAR

till auktion 25

17–18 april 1982

LAGERLISTA 62

beräknas utkomma under januari 1982.

Prenumeration under 1982 för lagerlistor,
auktionskataloger och uppnådda priser Kr. 50:–

Inbetalning sker enklast på postgiro 3003-1.

Höstens boknyheter

Prisguide över Sveriges Mynt 1818–1981.

Värderingspriser 1982. Fickformat. Kr. 15:–

Priskatalog över Norges Mynter 1814–1980

Värderingspriser 1981/82. Fickformat. Kr. 15:–

B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28–30

Box 7662, S-103 94 STOCKHOLM

Tel. 08-10 10 10, 14 02 20

MYNTKONTAKT

SVENSK
NUMISMATISK
TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari-maj och
september-december
Prenumeration: helår 60:-

REDAKTION

Huvudredaktör

och ansvarig utgivare:

Lars O Lagerqvist
Söderarby gård, Vansö
152 00 STRÅNGNÄS
Telefon 0152-200 79
Kontor 08-63 07 70

Biträdande redaktörer:

Hans Franzén
Madeleine Greijer
Torbjörn Sundquist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

G Lagergren

ENIGMAKONSULT

Telefon 08-99 41 60, 47 63 81

Annonspriser exkl moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:-
2:a omslagssidan	1 320:-
omslaget 4:e sida	1 650:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 100:-
2/3 sida (104×220 mm)	770:-
1/2 sida (157×108 mm)	580:-
1/3 sida (50×220 mm)	410:-
1/4 sida (76×108 mm)	320:-
1/6 sida (50×108 mm)	220:-
1/12 sida (50×52 mm)	120:-

Sista materialdag:

Den 5:e i månaden
före utgivning
Heloriginalt
manus och gärna skiss.
Sändes till
Ordfront,
Box 19504,
104 32 Stockholm

*Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

ISSN 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Höstens program

NOVEMBER

Onsdag 4, Föreningsträff hos Anders Frösell för att titta på mynt och litteratur. Tel 0758/345 32.

Onsdag-torsdag 11-12, Föreningens höstauktion. Historiska Museerna, Storgatan 41, Stockholm. Visning från kl 17.00.

DECEMBER

Torsdag 10, Liten julfest.

Årsset 1981

Svenska, norska och finska årsset 1981 samt danska årsset 1980 har nu börjat distribueras till dem som beställt av dessa. De som noterat "hämtas" på talongen är välkomna till kansliet, Östermalmsgatan 81, att hämta sina mynt. Öppet vardagar 10-13.

Kansliet

Besittningsmynt på plansch

En jätteplansch – dess storlek gör det omöjligt att överväga en avbildning i tidningen – med de svenska besittningarnas mynt i urval och korta historiker har utgivits av Malmö Mynthandel, Kalendegatan 9, 211 35 Malmö, varifrån den kan beställas för 45 kr inkl pappulle.

REGENTLÄNGD – bra present

Under sommaren har på Kungl Myntkabinettet framställts en *Regentlängd* för Nordens regenter och myntherrar i form av en "affisch" i behändigt format (42×30 cm), som gör att den kan användas antingen som underlägg på skrivbordet eller sättas upp på väggen. Sveriges, Danmarks och Norges regenter står i tre skilda spalter och har ordnats så att man relativt lätt skall kunna se vilka regenter som vid en viss tidpunkt regerade i de olika länderna.

Den kan köpas i musebutiken i Statens historiska museum eller beställas från Kungl Myntkabinettets exp tel 08/63 07 70 (10:-).

NUMISMATISKA INSTITUTIONEN

Måndagsseminarierna kl 10.00 i lokalerna vid Sandhamnsgatan 52 A, Stockholm (buss 41 eller T-bana till Gärdet) fortsätter fr o m 16 november enligt följande:

16/11: Rapport från USA och Mexiko. Prof Brita Malmer.

23/11: Probermärken på vikingatida mynt. Några mätningar och reflexioner. Erik Sperber.

30/11: Romerska denarer på kontinenten och i Skandinavien. Lennart Lind.

7/12: Kyrkfynd i Norrland. Ian Wiséhn.

14/12: Stämpelidentitet och myntcirkulation. Frekvensen av stämpelidentiska mynt i några penningssummor från vikingatid och medeltid. I Hammarberg, B Malmer, G Rispling.

KRÖNINGSMEDALJEN 1800

Av Torgny Lindgren

Ill. 1. Medalj till minne av Gustav III:s kröning 1772. Gravör: Gustaf Ljungberger. Beskriven av B. E. Hildebrand: Gustav III nr 15. Kungl. Myntkabinettet. Foto: N. Lagergren, ATA.

Rikets ständer samlades den 10 mars 1800 till riksdag i Norrköping. Den 1 april lät kungen – Gustav IV Adolf – meddela, att stånden två dagar senare, den 3 april, skulle följa honom i procession till Norrköpings stadskyrka (S:t Olai kyrka), där han ämnade låta kröna sig och drottningen.

Vid prästståndets plenum den 1 april yttrade biskop Thure Weidman i Skara, att kröningen öppnade för var trogen undersåte det rikaste ämne till glädje. Glädjen skulle sträcka sig till eftervärlden, "som i ymnigaste måtto med oss skördar frukterna af en mild, vis och rättvis konungs regering". Weidman föreslog, att prästståndet skulle besluta att till betygande av sin underdåniga glädje och till en varaktig hågkomst av kröningen låta slå en medalj "och att detta ärendets besörjande öfverlemnas till riksens högl. ständers banken".

Prosten Paul Juringius i Kimstad, Linköpings stift, var ense med Weidman om att det var lämpligt att låta slå en medalj till minne av kröningen, men den borde inte bekostas av banken, med hänsyn till att "det hedervärda bondeståndet, hvilket i banqven icke har någon del, ofelbart lär vilja deltaga i betygandet af den glädje, hvaraf det gemensamt med de öfriga stånden vid detta tillfälle lifvas". Prosten Johan Lagus i

Iisalmi, Borgå stift, hävdade däremot, att medaljen borde bekostas av banken. Biskop Olof Wallquist i Växjö "begärde proposition om saken och at frågan om sättet måtte framdeles förekomma".

Före propositionen utspann sig en liten diskussion om den lämpliga storleken på medaljen. Karlstadslektorn Olof Spak ville, att medaljen skulle "blifva af första storleken". Biskop Jakob Axelsson Lindblom i Linköping yttrade, "at första storleken vore hvarken vanlig eller här lämplig"; han föreslog i stället, att medaljen "måtte blifva av vanliga storleken och sådan som den öfver högstsäl. konung Gustaf III:s kröning". Spak önskade sålunda en medalj av 21:a storleken, under det att Lindblom förordade 19:e storleken. – Vi återger härintill Gustav III:s kröningsmedalj 1772 (Ill. 1), vars storlek Lindblom ansåg lämplig även för Gustav IV Adolfs kröningsmedalj.

Ärkebiskop Uno von Troil ställde nu propositionen: "Bifaller högvördiga ståndet, at minnet af deras kongl. majestätets kröning, denna för Svea folk högst glada högtid, må genom en medaille af vanliga storleken förvaras". Prästståndet svarade "med allmänt Ja". En deputation av 12 ledamöter, under anförande av Weidman, avgick till de tre övriga stånden för att tillkännage präst-

ståndets beslut om en kröningsmedalj, under förmodan att medståndet ville delta i beslutet.

Hos adeln föreslog friherre Carl de Geer, "att kostnaden till en sådan medaille skulle, såsom alltid tillföre vid kröningar varit vanligt, bestridas af riksens ständers bank". Här mindes de Geer fel: banken hade aldrig bekostat präglingen av en *kröningsmedalj*; han tänkte kanske på de medaljer, som ständerna vid 1786, 1789 och 1792 års riksdagar hade låtit slå på bankens bekostnad, men de hade ju – som vi har visat här i Myntkontakt / SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT – andra ämnen. Samuel Stierneld ansåg, att ärendet först borde remitteras till bankoutskottet, "efter kostnaden icke vore bestämd och att man först borde vara underrättad, om i banken finnes så mycket guld och silfver, som härtill kunde erfordras". Lantmarskalken ställde proposition på prästståndets beslut, med det av de Geer gjorda tillägget, vilket "besvarades med et allmänt Ja". Därpå avsändes en deputation för att underrätta de övriga stånden, även bondeståndet, om adelns beslut.

Borgarståndet biföll, att en medalj skulle präglas till minne av kröningen och att kostnaden för medaljen skulle bestridas av banken.

Även prästståndet gick sedermera den 23 april 1800 med på att

kröningsmedaljen skulle bekostas av banken.

Efter besöket av prästeståndets deputation den 1 april "biföll bondeståndet, på derom gjord proposition, att äfven för dess del bidraga till den medalj, hvarmed högvördiga presteståndet velat förvara minnet af deras kongl. majestäters höga kröning". En deputation skickades ut för att underrätta övriga stånd om att bondeståndet instämde i beslutet om en kröningsmedalj. I och med att de tre högre stånden beslöt, att medaljen skulle bekostas av banken, blev emellertid bondeståndet utestängt från deltagande i ärendets vidare behandling: bondeståndet deltog nämligen vid denna tidpunkt ännu inte i bankadministrationen.

Kontakten mellan de tre högre, bankgaranterande stånden och banken handhades av bankoutskottet. Bankoutskottet infortrade den 8 maj 1800 upplysning från bankofullmäktige i Stockholm om vad som hade "blifvit i akttagit, då kröningsmedaillen år 1772 på banquens bekostnad blef förfärdigad"; vidare

ville utskottet inhämta, hur ständernas beslut om medaljer vid riksdagarna 1786, 1789 och 1792 "samt deras öfverlemnande" hade verkställts av bankofullmäktige. Bankofullmäktige svarade, att banken inte hade bekostat 1772 års kröningsmedalj men däremot en medalj till minne av "regementsförändringen" 1772. (Om präglingen av sistnämnda medalj se Nordisk Numismatisk Årsskrift 1941, s. 139f.) Bankofullmäktige redogjorde därefter för verkställandet av ständernas medaljbeslut 1786, 1789 och 1792.

Genom utdrag av bankoutskottets protokoll den 29 maj 1800 fick bankofullmäktige underrättelse om ständernas beslut om en medalj på bankens bekostnad till minne av kröningen 1800. Bankofullmäktige skulle skyndsamt verkställa beslutet så som det hade skett i fråga om medaljbesluten vid nyssnämnda tre riksdagar. Av medaljen skulle bankofullmäktige på ständernas vägnar överlämna exemplar i guld till kungen, drottningen, änkedrottningen och kronprinsen samt övriga kungli-

ga personer. Bankoutskottet föreskrev också, att vissa silverexemplar skulle utdelas på bankens bekostnad.

I § 3 i riksdagsbeslutet den 15 juni 1800 talade ständerna om, att de hade beviljat kungaparets kröning och att de hade "beslutit, at deröfver låta prägla en skåde penning" (Ill. 2). De medaljer, som ständerna lät slå vid 1786, 1789 och 1792 års riksdagar, finns inte omnämnda i respektive riksdagsbeslut.

Bankoutskottets nyssnämnda protokoll upplästes först en månad senare, den 30 juni, hos bankofullmäktige. Ordföranden hos fullmäktige överstekammarjunkaren greve Fabian Reinhold von Fersen åtog sig att hos sin svärfar, ledamoten av vitterhetsakademien hovmarskalcken Sten Abraham Piper anmäla bankofullmäktiges önskan att "med görligaste första" erhålla förslag till kröningsmedalj från vitterhetsakademien.

Bankofullmäktiges begäran om medaljförslag anmäldes vid vitterhetsakademiens sammanträde den 3

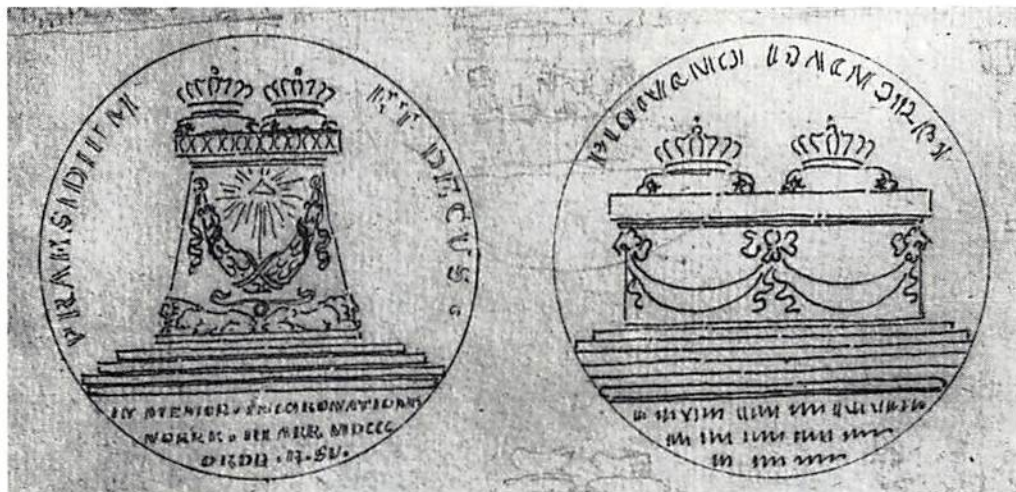
3. §.

Uppå Kongl. Maj:ts Nådiga kallelse hafwe Wi bewi-
kat Hans Kongl. Maj:ts och D:s Högtålsfeligta Gemäls,
Heunes Kongl. Maj:t Drottningens Höga Kröning, som
skedde i denna Stadens Kyrta den 3 siffledne April, och
med rörde hjertan åhört den Edeliga Försäkran, Hans
Kongl. Maj:t lifligen aflagt, och hwilken genom trycket
är allmän gjord.

Wi hafwe wid denna högtidliga Act instämt i de
warmaste önskingar och trognaste förbønner för Wår
ålskade Konungs Regering, och för at dt senaste efter-
werld förwara minnet af denna för Swea Folk så glä-
djefulla Fest, hafwe Wi besluttit, at deröfwer låta prägla
en Skåde penning.

Å Wår sida äro de heliga band, som Os med Ko-
ningen förena, ån widare befastade. Wi hafwe den 7
i förenämde April Månad, efter urgammal plågsed, of-
fenteligen Hyllat Wår Lagkrönte Konung och Herre, samt
hwart Stånd för sig swurit Honom Huld, och Trohet,
såsom de redan tryckte Eder utwisa.

Ill. 2. § 3 i "Sveriges rikes ständers beslut, gjordt, samtyckt och förfärdigadt på den allmänna riksdagen, som slöts i Norrköping den 15 juni 1800".

Ill. 3. Två av Lars Grandel utförda förslagsritningar till medalj över kungaparets kröning 1800; ej antagna. Kungl. Myntkabinettet. Reprofoto ATA.

juli 1800. Akademien beslöt, att kanslirådet Gudmund Göran Adlerbeth skulle anmodas biträda akademien med utkast.

Ett av Adlerbeth uppgjort förslag till kröningsmedalj företeddes vid vitterhetsakademiens sammanträde den 13 augusti och gillades enhälligt.

Första sidan: Konungens och drottningens bröstbilder, med bara hufvuden och halsar, vända emot hvarandra. Öfverskrift: *Gustavus IV. Adolphus, Fredrica Dorothea Vilh. R. et Reg. Succ.*

Andra sidan: Konungen och drottningen i full figur, sittande på hvar sin thron bredvid hvarandra, med kronor på hufvudet, spiror och äpplen i händerna samt iklädde krönings skruden. Öfverskrift: *Gloria et Deliciæ Temporum.* Nedanskrift: *In Memor. Coronationis Norrk. III. Apr. MDCCC. Ordd. R. Sv.* – 19de storleken".

Såvitt framgår av bankofullmäktiges protokoll har detta medaljförslag över huvud taget aldrig anmälts hos fullmäktige, mycket mindre diskuterats hos dem. Därför är det egendomligt att i vitterhetsakademiens protokoll den 15 oktober 1800 läsa, att bankofullmäktige hade begärt ändring av förslaget: "I anledning av banco fullmäktiges genom öfverste kammarjunkaren herr greve Fersen till herr hof marskalken Piper yttrade önskan och på herr hof marskalkens tillstyrkan beslöt akademien, att det af henne den 13 sistl. augusti fastställda förslag till den skådepenning, som rikets ständer beslutit att på bankens bekostnad

låta prägla skulle inrättas sålunda---". Det nya förslag, som akademien nu fastställde, innebar inte någon ändring av den tidigare fastställda åtsidan. Däremot fick medaljens frånsida ett helt annat utseende: *Andra sidan:* Ett altare med tvänne hyenden, på hvilka två kronor ligga. Öfverskrift: *Præsidium et Decus.* Nedanskrift: *In Memor. Coronationis Norrk. III. Apr. MDCCC. Ordd. R. Sv.*"

Nils Ludvig Rasmusson har i Kungl. Myntkabinettets årsberättelse för 1961 (Nordisk Numismatisk Årsskrift 1962, s. 278f) publicerat en rad teckningar, som Lars Grandel har utfört till kröningsmedaljens frånsida enligt den andra versionen. Vi återger härintill (Ill. 3) två av dessa av Grandel utförda förslag till kröningsmedalj. Men trots att konstnären uppenbarligen har lagt ner stor möda på detta arbete, ledde det inte till något.

Vid bankofullmäktiges sammanträde den 30 oktober 1800 presenterades ett av vitterhetsakademien uppgjort projekt till kröningsmedalj. Men det var en helt ny version, ett förslag som – såvitt vi har kunnat finna – inte finns omnämnt i akademien protokoll.

"Jämnlit berörde project skulle denna medaille blifva af 19de storleken. *På åtsidan:* Konungens och drottningens krönta bröstbilder, vända emot hvarandra. Öfverskrift: *Gustavus IV. Adolphus, Fredrica Dorothea Wilh. Rex & Reg. Sveciæ.*

Andra sidan: En lagerkrants med inskrift: *Præsidium et Decus. Ne-*

danskrift: In Memor. Coronationis Norrk. III. Apr. M.D.C.C.C. Ordd. R: Sv."

I de två första versionerna av medaljen framställs kungen och drottningen på åtsidan "med bara hufvuden", det vill säga att de ännu inte är krönta: kröningen skildras på frånsidan. I första versionen av frånsidan är skildringen nästan naturalistisk, med kungen och drottningen framställda i helfigur, iförda kröningsskrud och bärande regalierna. Innebörden av den latinska överskriften i denna version är: "Vårt tidevarvs prydnad och glädjämne". I andra versionen av frånsidan antyds kungaparets kröning genom de två kronor, som ligger på ett altare och som ärkebiskopen strax skall sätta på kungens och drottningens huvud. Den latinska överskriften kan översättas: "Rikets beskydd och prydnad".

I den definitiva versionen av medaljens åtsida har kröningen redan ägt rum: kungen och drottningen bär sina kronor. Frånsidans framställning har nu förenklats till en lagerkrants med sist nämnda inskrift.

Den i alla tre versionerna av frånsidan förekommande nedanskriften betyder: "Till minne av kröningen i Norrköping den 3 april 1800 lät Sveriges rikets ständer slå denna medalj".

Fersen åtog sig att visa det nya medaljförslaget för kungen och att "efter nådig approbation" fråga Grandel vad han begärde i arvode för att gravera stamparna till medaljen och inom vilken tid han trodde

Ill. 4. Medalj till minne av Gustav IV Adolfs och hans gemåls kröning 1800. Gravör: Lars Grandel. Beskriven av B. E. Hildebrand: Gustav IV Adolf nr 20. I Kungl. Myntkabinettet. Foto: N. Lagergren, ATA.

sig kunna tillverka dem. Först ett halvår senare, den 12 mars 1801, kunde Fersen berätta, att kungen hade godkänt medaljförslaget. Han berättade vidare, att Grandel dels hade begärt 500 riksdaler specie i arvode men "efter något vidare samtal och dervid skedd föreställning" gått med på att pruta till 450 riksdaler specie, dels hade lovat att gravera stamparna "så skyndesamt som det för honom kunde blifva möjligt". Bankofullmäktige träffade nu överenskommelse med Grandel. Det hade sålunda redan gått ett år efter kröningen, innan arbetet med graveringen av stamparna till kröningsmedaljen över huvud taget kunde börja, men det skulle komma att dröja mycket längre, innan arbetet blev färdigt.

Åren gick utan att Grandel levererade några medaljstamper. Till slut blev han den 8 december 1803 uppkallad till bankofullmäktige. Han hade då med sig ett par stamper till kröningsmedaljen; av dessa var fransidesstampen "i det mästa fullbordad" men åtsidesstampen "deremot icke mer än till hälften fullkomnad". Fersen framhöll, att dröjsmålet med graveringen inte stämde med vad Grandel flera gånger hade lovat och att det hade ådragit bankofullmäktige "flere mindre behagelige erindringar". Grandel förklarade, att han hade måst skjuta upp arbetet med graveringen av stamparna till ständernas kröningsmedalj till följd av flera hinder; han angav emellertid bara ett av dem: "Ett ovanligt behof af stämplat till den fortfarande starka myntningen

af 1/6dels riksdalers stycken hade på längre tid icke lämnat honom någon enda stund af dygnet ledig till annat arbete". Bankofullmäktige sade då ifrån, tydligen på skarpen, att stamparna måste vara färdiga före utgången av januari 1804; annars skulle de tänka på någon annan utväg att "utan vidare uppehåll" få ständernas beslut verkställt. Förmodligen menade bankofullmäktige, att de eljest skulle lämna graveringsuppdraget till någon annan; i varje fall tog det skruv: stamparna blev färdiga visserligen inte i slutet av januari men i slutet av april 1804. Vid bankofullmäktiges sammanträde den 26 april företeddes avtryck av stamparna och Grandel fick sitt utlovade arvode 450 riksdaler specie.

Men därmed var saken inte klar. Den 20 september 1804 anmälades till bankofullmäktiges protokoll, att då stamparna skulle undergå slutlig härdning på kungl. myntet, så inträffade med åtsidesstampen "den oväntade händelse, att en förut osynlig bristfällighet uti stålmaterialen vid härdningen sig yppat, som gör samma stamp för präglingsaldeles obrukbar". Grandel erbjöd sig då att inom fyra, högst fem månader leverera en ny åtsidesstamp och begärde 250 riksdaler specie i arvode för den. Bankofullmäktige ville emellertid inte utsätta banken för risken av nya utgifter, ifall stålet även i denna nya åtsidesstamp skulle befinnas bristfälligt. Grandel åtog sig då att mot ytterligare 100 riksdaler specie i arvode garantera att banken skulle få en ny åtsidesstamp, som skulle hålla till präglings av det

antal medaljexemplar, som skulle slås på bankens bekostnad.

För att utröna om fransidesstampen var pålitlig lät bankofullmäktige prägla ett exemplar i silver med denna stamp och den felaktiga åtsidesstampen; detta exemplar lades in i bankens mynt- och medaljsamling. Denna samling är numera deponerad i Kungl. Myntkabinettet; där finns fortfarande den unika silvermedaljen, som är beskriven av B. E. Hildebrand under Gustav IV Adolf nr 20a.

De fyra, högst fem månader, som Grandel sade sig behöva för graveringen av en ny åtsidesstamp, blev till ett helt år nära nog: först den 15 augusti 1805 anmälades till bankofullmäktiges protokoll, att stamparna var avlämnade på kungl. myntet "samt efter verkställd härdning befundne pålitelige till präglingsalder tillräckligt antal exemplar för bankens egit behof, bestående af 10 exemplar i gull och 20 exemplar i silfver". För präglingsalder av de tio guldexemplaren utanordnades 360 dukater in specie ur bankens behållning. – Vi återger härintill rikets ständers medalj till minne av kröningen 1800 i dess slutliga version (Ill. 4). – Den 2 september 1805 erhöll Grandel arvudet för graveringen av den nya åtsidesstampen 375 riksdaler specie.

Enligt ständernas beslut skulle exemplar i guld av kröningsmedaljen lämnas till kungen, drottningen, änkedrottningen och kronprinsen samt övriga kungliga personer. De senare var, när beslutet fattades 1800, till antalet fyra, nämligen her-

ting Carl, hertiginnan Hedvig Elisabet Charlotta, hertig Fredrik Adolf och prinsessan Sofia Albertina. Efter hand ökade antalet kungliga personer genom födelsen av kungaparets barn Sofia Vilhelmina, f. 1801, Carl Gustaf, "storfurste av Finland", f. 1802, och Amalia Maria Charlotta, f. 1805, men antalet minskade genom hertig Fredrik Adolfs död 1803. Den 15 augusti 1805 var antalet kungliga personer sålunda sammanlagt tio. – Strax därefter dog "storfursten av Finland".

När kröningsmedaljen efter allt dröjsmål äntligen var färdig, vistades kungen utomlands; han hade nämligen den 1 november 1805 beggett sig till Pommern för att leda kampen mot Napoleon i norra Tyskland. Vid bankofullmäktiges sammanträde den 29 mars 1806 anmälde Fersen, att kungen i brev hade meddelat, att ytterligare uppskov med överlämnandet av medaljen inte var lämpligt utan tillät att medaljen översändes till honom; ett exemplar i guld jämte en underdånig skrivelse från bankofullmäktige avgick samma dag till kungen "i hög quarteret Greifswald". Den 11 september anmälde Fersen vidare, att kungen hade befallt, att de för drottningen, kronprinsen, änkedrottningen, prinsessorna Sofia Vilhelmina och Amalia Maria Charlotta samt hertig Carl, hertiginnan Hedvig Elisabet Charlotta och prinsessan Sofia Albertina avsedda guldexemplaren skulle "jämte bifogade underdåniga skrivelser ifrån bancofullmäktige" översändas till vederbörande; medaljerna översändes med posten "inlagda i passande foderaler". Fersen åtog sig också att se till, att de för rikets herrar, universiteten och vitterhetsakademiens sekreterare avsedda silverexemplaren kom vederbörande till handa.

Genom att "storfursten av Finland" dog innan medaljerna överlämnades till de kungliga, blev ett av de tio här ovan nämnda guldexemplaren över; i bankofullmäktiges protokoll står det felaktigt, att exemplaret hade blivit över genom hertig Fredrik Adolfs död. Detta exemplar såldes den 4 december 1806 till kanslipresidenten friherre Fredrik Wilhelm von Ehrenheim för 36 dukater in specie, det vill säga för metallvärdet.

Dröjsmålet med färdigställandet av 1800 års kröningsmedalj har behandlats av en av våra mera kända

skalder. Det förefaller uppenbart, att dröjsmålet i första hand berodde på Grandels långsamhet, men skalden Johan Gabriel Oxenstierna tycks mest ha hört talas om svårigheten att få fram gott stål och fäst sig vid det: den åldrande skalden tog detta till utgångspunkt, då han i ett litet epigram uttalade sin bitterhet över sin samtid. Epigrammet återges här efter Holger Frykenstedts utgåva av Oxenstiernas smådikter *Caractèrer, portraiter och epigrammer*, Sthlm 1956, s 49.

E P I G R A M

Öfver KröningsMedailens dröjsmål efter Riksdagen i Norrköping 1800

Gustav II Adolf i Oppenheim

Kungl Myntkabinetets exemplar av silvermedaljen från Oppenheim. Foto: Juri Tamsalu. Skala 1/1.

Den 17 december i år är det 350 år sedan en häravdelning under Gustav II Adolf gick över Rhen och ett par dagar senare befriade staden Oppenheim från den spanska ockupationen.

Om denna historiska bedrift från 30-åriga kriget påminner det vid övergångsstället vid Erfelden resta monumentet "Schwedensäule". Monumentet, som på Gustav II Adolfs begäran skulle resas nere vid flodbädden till Rhen, skapades av arkitekten Matthäus Staud, som även var byggmästare för det mitt emot Mainz belägna Mainskansens Gustavsborg.

Oppenheims Volksbank har nu låtit prägla en minnesmedalj över dessa historiska händelser. Medaljen är utförd i 1000/000 finsilver och mäter 45,5×37 mm. Vikten är ca 27 gr. Den har skapats av Friedrich Bi-

*Sista Kröningspenningen,
Fast befalld af Rikets Ständer,
Är likväl ej slagen än;*

*Och hans dröjsmål deraf händer,
Att man ej mer får igen
Inom alla Sverges länder
Dugligt stål för präglingen:*

*Än det böjde, än det bräckte,
Ingen stämpel riktigt tål.*

*Usla Sverge för ditt slägte
Tryter nu all art af stål.*

schoff, Oppenheim, och graverats av Krüger Pforzheim. Man har valt den ovala formen, som under 1600-talet var ett omtyckt medaljformat.

Åtsidan: Försedd med kraftig rand inramas den på fyra kulor på en sockel vilande sandstensobelisken. På krönet bär monumentet det svenska lejonet med skyldrat svärd och med krönt "spangenhelme" (hjälm gjord av flertal delar) (originalet är utfört i marmor). På ömse sidor om monumentet står årtalen 1631–1981. Omskriften på latin nämner anledningen till uppförandet av monumentet: PIRAMIS IN MEMORIAM RHENI TRAIECTVS SVEC (ORUM) (Översättning: Obelisk till minne av svenskarnas övergång av Rhen). I exerguen står dagen för Rhenövergången, den 17 december.

Frånsidan: OPPENHEIM/A/
GVSTAVO ADOLPHO/SVECO-

RUM REGE/HISPANIS DEVIC-
TUS/CAPTA/D. XIX DEC./
MDCXXXI. (Översättning: Oppen-
heim intaget av Gustav Adolf, Sve-
riges konung, sedan spanjorerna be-
segrats den 19 december 1631).

Åt- och frånsidorna återger där-
med två olika händelser som ändå
hör intimt samman.

Ian Wiséhn

En "Mula" i SNF:s medalj- serie

År 1879 präglades hos Pettersons
knappmakeri i Stockholm Svenska
Numismatiska Föreningens s. k. in-
stiftelsemedalj 1873 (Hyckert,
Oscar II nr 1; NSS 2 nr 1), Fig. 1-2,
vilken hade graverats av A. Lind-
berg, vars namn finnes inpunsat ne-
danför Oscar II:s halsavskärning.
Initiativtagare till denna prägling
liksom de övriga av SNF:s 15 första
medaljer var kammarherre Magnus
Lagerberg, som också bekostade
dem.

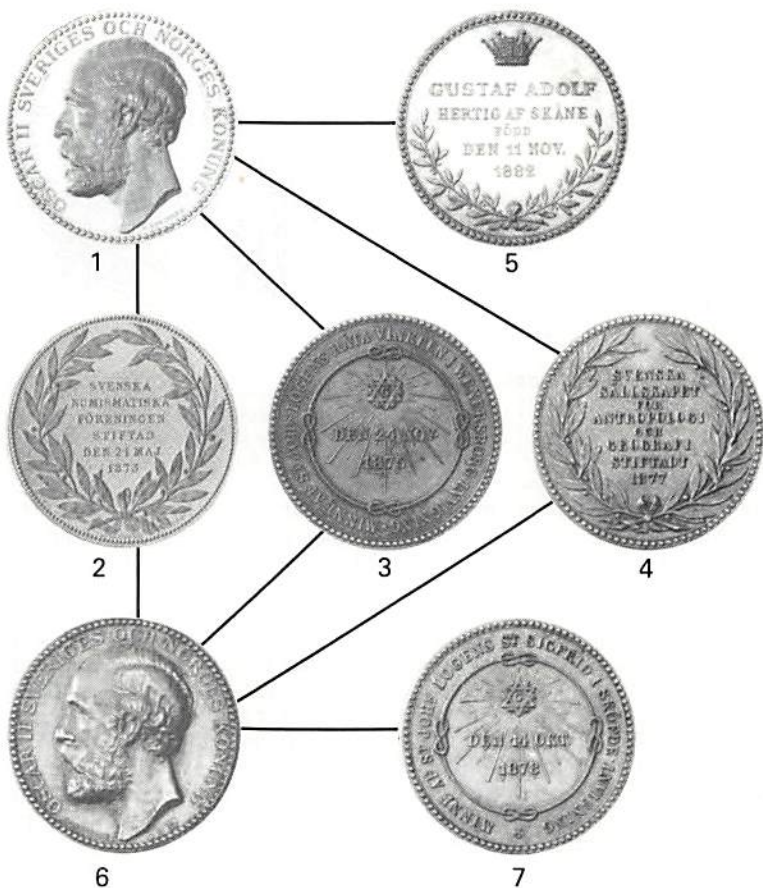
Med samma åtsidesstamp lät han
även göra medaljer för *S:t Johannis-
logen räta vinkeln i Vänersborg*
(Hyckert, Oscar II, nr 6), Fig. 3,
*Svenska Sällskapet för Antropologi
och Geografi* (Hyckert, Oscar II nr
17), Fig. 4, och till kronprins Gus-
tavs äldste sons, sedermera *Gustav
VI Adolf*, födelse 1882 (Hyckert,
Oscar II nr 58), Fig 5.

Utöver dessa lät Lagerberg prägla
en medalj med snarlik åtsida för *S:t
Johannislogen S:t Sigfrid i Skövde*
med den skillnaden, jämfört med fö-
regående, att A Lindbergs namn i
stället återfinns till vänster om kon-
ungens hals och under halsavskä-
ringen avbildas "Den adliga ätten
Lagerbergs hjälmprydnad (lager-
kvist mellan två vingar)" (Hyckert,
Oscar II nr 24), Fig. 6-7.

SNF:s medaljer har i små upplagor
nypräglats (NSS 2, s 6) och jag blev
nyligen visad en dylik av instiftelse-
medaljen i silver från 1921, men i
stället för den ordinarie åtsidans
stamp hade använts åtsidan till
ovannämnda Hyckert 24, och man
har således därmed skapat en ej tidi-
gare beskriven hybrid. Även präg-
lingar i brons förekommer.

Tilläggas kan, att i Kungl. Mynt-
kabinettets samling finnes även
kombinationen av fig. 6-3 och 6-4,
ej heller dessa beskrivna hos Hyck-
ert.

A Frösell

Stampkombinationer mellan de i artikeln behandlade medaljerna. Exemplar i Kungl. Myntkabinettets samling. Foto: N. Lagergren och Hans Markstedt, ATA. 1-2 är = Hyckert, Oscar II nr 1, 1-3 är samma nr 6, 1-4 är samma nr 17, 1-5 är samma nr 58, 6-2 saknas hos Hyckert (hybrid 1921), 6-3 och 6-4 saknas likaså, 6-7 är Oscar II nr 24.

Litteratur

Hyckert = B E Hyckert, Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer efter 1874 jämte några från äldre tider, *Numismatiska Meddelanden XIII*, 1892.

NSS 2 = L O Lagerqvist, Medaljer utgivna av Svenska Numismatiska Föreningen. *Svenska Numismatiska Föreningens Småskrifter nr 2*, 1977.

HÅKAN WESTERLUND

Mynthandel

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar
före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08/11 08 07

Goethe och numismatiken

Den store allfrestaren Johann Wolfgang von Goethe var även numismatiskt intresserad. Han blev en ivrig samlare av såväl mynt som medaljer. Hans efterlämnade samlingar – som var universellt upplagda – omfattar följande objekt:

759 antika mynt (121 grekiska och 638 romerska)

43 medeltidsmynt

60 osmanska mynt

ca 1 100 mynt från nya tiden

ca 2 000 medaljer (såväl original som avgjutningar).

Hur mycket Goethe älskade sina mynt och medaljer kan lätt beläggas genom olika utdrag ur vad han skrivit. I januari 1803 skrev han till Friedrich Schiller: "Mein einziger Trost ist der numismatische Talisman, der mich auf eine bequeme und reizende Weise in entfernte Gegenden und Zeiten führt." (Min enda tröst är den numismatiska hobbyn, som på ett bekvämt och hänförande sätt för mig till avlägsna trakter och tider.) I ett brev i april 1803 skriver Goethe: "Da ich mich von dem Anschauen grösserer Kunstwerke, hier in meiner Lage, entfernt sehe, so ist die Betrachtung von Münzen eine besonders belehrende Unterhaltung, indem man die Kunstgeschichte aus ihnen sehr gut studieren kann." (Då jag, där jag befinner mig, är alltför avlägsen från att direkt studera större konstverk, är betraktandet av mynt en särskilt lärorik sysselsättning, eftersom man genom dem mycket väl kan följa konsthistorien.) Goethe kallade sina mynt och medaljer "meine Lieblingskinder" och skrev om dem, att deras värde "in historischer und artistischer Hinsicht nicht genug zu schätzen ist" (ur historisk och konstnärlig synpunkt kan de inte skattas nog högt.)

Goethe's intresse för numismatiken väcktes under hans Italien-resa åren 1786–1788. Den 3 juli 1786 dyker mynt för första gången upp i hans anteckningar: "Auch die römischen Altertümer fangen mich an zu freuen. Geschichte, Inschriften, Münzen, von denen ich sonst nichts wissen mochte, alles drängt sich heran". (Även de romerska antikviter-

Fig. 1. Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832). Medaljpräglad 1826 av firma Loos i Berlin. Konstnär: A. Friedrich König. Brons. – Frånsidan, i tidens antikiserande stil, visar Goethe bekransad av poesiens och tragediens musor. Kungl Myntkabinetet, Stockholm. Foto: J. Tamsalu.

na börjar att bereda mig glädje. Historien, inskriptioner, mynt, om vilka jag annars inte vetat något, allt tränger sig på.)

Goethe's intresse växte, när han fick studera den myntsamling, som den danske arkeologen Frederik Münter hade skapat i Italien. Efter det besöket skrev han bl a följande: "und wir müssen doch auch früh oder spät dieses Fach ernstlicher hinein" (och vi måste ändock förr eller senare allvarligt tränga in på detta område.)

Men helt vunnit för numismatiken blev Goethe vid sitt besök den 12 april 1787 i Palermo i det prins Torremuzza tillhöriga myntkabinetet. Den bästa redogörelsen lämnas genom ett direkt citat ur Goethe's så berömda dagbok:

"Man zeigte uns heute das Medaillen-Kabinet des Prinzen Torremuzza. Gewissermassen ging ich ungerne hin. Ich verstehe von diesem Fach zu wenig und ein bloss neugieriger Reisender ist wahren Kennern und Liebhabern verhasst. Da man aber doch einmal anfangen muss, so bequeme ich mich und hatt davon viel Vergnügen und Vorteil. Welch ein Gewinn, wenn man auch nur vorläufig übersieht, wie die alte Welt mit Städten übersät war, deren kleinste, wo nicht eine ganze Reihe der Kunstgeschichte, wenigstens doch einige Epochen derselben uns in köstlichen Münzen hinterliess. Aus diesen Schubkasten lacht uns ein unendlicher Frühling von Blüten und Früchten der Kunst, eines in höherem Sinne geführten Lebensgewerbes und was nicht alles noch mehr hervor. Der Glanz der sizilianischen Städte, jetzt verdunkelt, glänzt aus diesen

geformten Metallen wieder frisch entgegen." (Man visade oss i dag prins Torremuzza's medaljkabinet. Måste erkänna att jag ogärna gick dit. Jag förstår alltför litet av detta område och en blott nyfiken resenär är förhatlig för den sanne samlaren och hobbymannen. Då man emellertid någon gång måste börja, så gick jag dit och hade mycket nöje och nytta därav. Vilken fördel, när man blott översiktligt kan överblicka, hur den gamla världen var full av städer, av vilka den minsta efterlämnade, om inte en hel konsthistoria, så dock åtminstone några av dess epoker i form av utsökta mynt. Från dessa utdragslådor ler mot oss en evig vår av konstens blommor och frukter, ett till sin högsta form drivet livsverk och mycket mer. De sicilianska städernas storhet, nu fördunklad, träder åter fram genom den präglade metallen.)

"Leider haben wir anderen in unserer Jugend nur die Familienmünzen besessen, die nichts sagen, und die Kaisermünzen, welche dasselbe Profil bis zum Überdruß wiederholen. Bilder von Herrschern, die eben nicht als Musterbilder der Menschheit zu betrachten sind. Wie traurig hat man nicht unsere Jugend auf das gestaltlose Palästina und auf das gestaltverwirrende Rom beschränkt. Sizilien und Neugriechenland lässt mich nun wieder ein frisches Leben hoffen. Dass ich über diese Gegenstände mich in allgemeine Betrachtungen ergehe, ist ein Beweis, dass ich noch nicht viel davon verstehen gelernt habe; doch das wird sich mit dem Übrigen nach und nach schon geben." (Tyvärr har vi andra i vår ungdom blott ägt konsularmynten, som inte säger någon-

ting, och kejsarmynten, som upprepar samma profil till överdrift. Porträtt av härskare, som inte kan anses som mönster för mänskligheten. Hur sorgligt har man inte begränsat vår ungdom till det formlösa Palestina och det hållningslösa Rom. Sicilien och Storgrekland (=de grekiska kolonierna i Italien) låter mig åter hoppas på ett nytt liv. Att jag uttalar mig över dessa skatter blott i allmänna ordalag är ett bevis för att jag ännu inte lärt mig mycket därom; det kommer nog att ge sig av sig självt så småningom.)

Goethe började bygga upp sin egen mynt- och medaljsamling omkring år 1802. Han blev en seriös samlare. Han förskräcktes, när han såg, hur andra människor umgicks med sina skatter. I verket "Wahlverwandtschaften" uttalar han sig på följande sätt: "Niemand weiss eine Medaille am Rand anzufassen; sie betasten das schönste Gepräge, den reinsten Grund, lassen die köstlichsten Stücke zwischen dem Daumen und Zeigefinger hin- und hergehen, als wenn man Kunstformen auf diese Weise prüfte." (Ingen förstår att fatta en medalj på randen; de berör den vackraste prägling, den renaste ytan, låter de kostbaraste exemplar vandra mellan tummen och pekfingeret, som om man på detta sätt studerade konstformer.)

Goethe har emellertid även som författare behandlat numismatiska ämnen.

I en artikel, betitlad "Myrons Kuh", ägnar Goethe sig åt sin älsklingstanke att från myntbilder rekonstruera konstverk som gått förlorade. Myron var en skulptör från Boeotien i Grekland, som levde under femte århundradet före Kristus och vars förnämsta konstverk var en ko. Artikeln publicerades 1819. Goethe skrev i ett brev följande om den: "Aufregend und höchst erheitend bleibt mir die Bemühung, Gegenstände alter Kunst aus übriggeliebenen historischen Nachrichten, Trümmern, Anlässen und Ähnlichkeiten wieder herzustellen. Mit Myrons Kuh, glaub ich, ist mir's gelungen." (Uppiggande och i högsta grad uppfriskande är för mig mödan att återställa gamla konstverk av vad som återstår av upplysningar, ruiner, anläggningar och liknade. Med Myrons ko tror jag mig ha lyckats.) Goethe utgick vid författandet från att Myrons ko avbildats på ett mynt, präglat för den illyriske kung-

Fig. 2. Antika mynt med bilder av en ko: a. Silverstater från Illyrien ca 300 f Kr, som Goethe ansåg avbildade Myrons ko. British Museum, London. b. Denar ca 19 f Kr, slagen för Augustus, och som numera anses visa denna berömda staty. Hunter Collection, Glasgow.

en Monunios, men numera anses, att kon återges på en av kejsar Augustus denarer.

I en andra uppsats – "Münzkunde der deutschen Mittelzeit" – behandlar Goethe mynt som numera kallas som keltiska och från tiden närmast före Kristi födelse, de sk "rengobenschlüsselchen".

Dessa båda artiklar ingår i Goethes skrifter "Kunst und Altertum". Slutligen har Goethe tillsammans

med en Johann Heinrich Meyer skrivit uppsatsen "Beyträge zur Geschichte der Schaumünzen aus neuerer Zeit", som utkom 1810 i "Jenaische Allgemeine Literatur-Zeitung". De flesta av de i uppsatsen beskrivna medaljerna ingick i Goethes samlingar.

Det numismatiska intresset hos ett så stort geni som Goethe adlar vårt eget samlarintresse!

N U F

Om namnet Sveriges Riksbank

Av TORGN Y LINDGREN

Rikets Ständers bank grundades 1668.

Eftersom det länge inte fanns mer än en bank, gick det bra att i dagligt tal säga "banken", när man menade Rikets Ständers bank, det kunde inte bli någon förväxling. Men även benämningen riksbanken för Rikets Ständers bank torde ha gammal hävd, den finns i varje fall belagd från 1680-talet. Denna benämning var fast etablerad i språkbruket senast i början av 1800-talet. Efter tillkomsten av privatbanker i vårt land påträffas kortnamnet riksbanken på Rikets Ständers bank synnerligen ofta.

Efter hand kom kortnamnet riksbanken också att begagnas i officiellt tryck. Sålunda kallas Rikets Ständers bank i bankoutskottets betänkande nr 29 den 25 november 1844 nästan genomgående för Riks-Banken.

Det grundläggande stadgandet för bankens status var § 72 i 1809 års regeringsform, som lydde: "Rikens Ständers Bank förblifver hädanefter, som den hittills varit, under Rikens Ständers egen Garantie och Vård".

Rikets Ständer avskaffades 1866; det blev då nödvändigt att ändra bankens namn. Sedan ständsrepresentationen avskaffats, fick § 72 följande nya lydelse: "Riks-Banken förblifver under Riksdagens egen garantie och vård" (SFS 1866 nr 29). På samma sätt infördes benämningen riksbanken i den nya riksdagsordningen; i den förut gällande 1810 års riksdagsordning omtalades Rikets Ständers bank rätt och slätt som "Banken", men i 1866 års riksdagsordning heter det t ex i § 41: "Banco-Utskottet tillhör att undersöka Riksbankens styrelse" och i § 73: "Fullmäktige i Riksbanken" (SFS 1866 nr 27).

Att orden Rikets Ständers bank byttes ut mot ordet Riksbanken innebar inte, att banken fått ett nytt firmanamn, utan det betydde allenast, att

Fig. 1. 5 riksdaler riksmynt 1867 med namnet Sveriges Rikes Ständers Bank. Foto: Nils Lagergren, ATA. Riksbankens samling.

Fig. 2. 5 riksdaler riksmynt 1871 med namnet Sveriges Riksbank. Foto: Nils Lagergren, ATA. Riksbankens samling.

KARLSKRONA MYNTHANDEL

Lennart Bertilsson
Hantverkargatan 11
371 35 KARLSKRONA

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet månd-fred 10-17
tel 0455/81373

bankens kortnamn, som sedan gammalt begagnats i dagligt tal, accepterats t o m i rikets grundlagar.

Frågan om ett nytt firmanamn för banken dryftades särskilt.

I sitt memorial nr 7 den 4 mars 1867 tog bankoutsnittet vid den första riksdag, som samlades efter representationsreformen, upp frågan. Bankoutsnittet anförde, att "i anseende till de genom den nya Riksdagsordningen inträdda förändrade förhållanden hittills varande benämning af *Rikets Ständers Bank* måste mot en annan utbytas samt i följd häraf texten å Riksbankens sedlar undergå en förändring, för hvilken enligt hvad Banko-fullmäktige erinrat mycken tid kommer att erfordras, enär densamma förutsätter originalpatricernas ombildning i flera delar". Bankoutsnittet ansåg, att benämningen *Rikets Ständers Bank* lämpligast borde utbytas mot *Sveriges Riksbank*. Motivet härför var – enligt vad som sedermera uppgavs i kamrarna –, att kortnamnet "riksbanken" redan förefanns i grundlagen; bankoutsnittet trodde dessutom, att detta kortnamn skulle bli den i dagligt tal vanligaste benämningen på banken.

I första kammaren föreslog bankdirektören André Oscar Wallenberg den 9 mars 1867 namnet *Sveriges Bank*. Han hänvisade till att ett liknande benämningssätt var antaget i grannländerna, Finlands Bank, Norges Bank, Bank of England, Banque de France. Dessutom borde ett firmamamn vara så kort som möjligt. Mot Wallenbergs förslag yttrade bruksidkaren Patrik Oskar Reuterswärd: "Om vi icke hade flera än en bank i Sverige, skulle jag anse den av Herr Wallenberg föreslagna benämningen tillräckligt betecknade, men då vi äro lyckliggjorda med en mängd enskilda banker och Riksbankens sedlar dessutom gå utom landet, är det efter mitt förmenande ganska nödigt, att de till undvikande af missförstånd kallas 'Sveriges Riks-Banks' sedlar och icke blott 'Sveriges Banks' sedlar." Vid omröstning avgavs 27 röster för namnet Sveriges Riksbank och 52 röster för namnet Sveriges Bank.

Då frågan samma dag behandlades i andra kammaren, föreslog några talare där, att andra kammaren skulle fatta samma beslut som första kammaren. Men det stora flertalet ledamöter uttalade sig för det av bankoutskottet föreslagna namnet Sveriges Riksbank. Bruksidkaren Gustaf de Maré ansåg, att benämningen Sveriges Bank inte överensstämde med det svenska språkbruket: "icke säger någon: 'jag skall gå upp i Sveriges Bank och sätta in penningar på mitt kreditiv', utan man säger: 'jag skall gå upp i Riksbanken' etc. Detta senare är kort och derför det vanliga i dagligt tal. Hufvudsaklet är dock, att 'Riksbanken' är den af grundlagen legaliserade benämningen". En annan talare yttrade: "Vi hafva ju åtskilliga andra sedelutgivande banker, och en förväxling skulle lätt inträffa, om man blott kallade Banken 'Sveriges Bank'." Rådmanen i Göteborg bankofullmäktigen Albert Wilhelm Björck framhöll, "det grundlagen undvikit att bestämma något namn för Banken. Detta hafva äfven bankofullmäktige trott sig finna och af sådan orsak icke velat med frågan taga någon befattning för att icke gå riksdagen i förväg. För min del finner jag uttrycket 'Sveriges Riksbank' innebära ett upprepadetvenne gånger af samma ord. Sverige är ju en sammandragning af 'Svea Rike', och sedermera förekommer ordet rike ånyo i 'Riksbank'."

Andra kammaren biföll bankoutskottets förslag.

Bankoutskottet hemställde då i sitt memorial nr 16 den 14 mars 1867, att även första kammaren ville med frångående av sitt beslut godkänna utskottets förslag.

Första kammaren beslöt emellertid den 20 mars att vidbliva sitt beslut.

Frågan gick då jämlikt § 65 i riksdagsordningen till samfällad votering i enlighet med en av bankoutskottet i memorial nr 17 den 29 mars 1867 föreslagen voteringsproposition. Voteringen ägde rum den 15 april 1867. Därvid avgavs i första kammaren 26 röster för namnet Sveriges Riksbank och 83 röster för namnet Sveriges Bank. I andra kammaren avgavs där emot 121 röster för namnet Sveriges Riksbank och 52 röster för namnet Sveriges Bank. Sammanräkningen visade sålunda, att riksdagen med 147 röster för och 135 röster emot, eller med allenast 12 rösters övertikt, beslutat, att bankens namn skulle vara *Sveriges Riksbank*.

Ändringen av bankens namn förde med sig att de av banken utgivna sedlarna måste ändras.

Enligt bankofullmäktiges anhållan utfärdade Kungl. Maj:t kungörelser angående utgivning från riksbanken av sedlar med bankens nya namn i följande ordning: den 6 augusti 1869 sedlar å 1 riksdaler riksmünt, den 11 februari 1870 å 100 rdr rmt, den 10 juni 1870 å 1.000 rdr rmt, den 11 november 1870 å 10 och 5 rdr rmt samt den 9 december 1870 sedlar å 50 och 500 riksdaler riksmünt.

I sedeltexten byttes orden *Sveriges Rikes Ständers Bank* ut mot orden *Sveriges Riksbank*. I övrigt lämnades – enligt uppgift av tidsnöd – tryckplåtarna helt oförändrade: i sedlarnas hörn behölls sålunda de gamla sinnebilderna för de fyra riksständer, trots att det ju just var ständsrepresentationen avskaffande, som föranlett namnändringen. Här avbildas en sedel å 5 riksdaler riksmünt utgiven av *Sveriges Rikes Ständers Bank* år 1867 (Fig. 1) och en sedel å samma valör utgiven av *Sveriges Riksbank* år 1871 (Fig. 2).

Även i sedelpapperets vattenmärke ändrades bankens namn: i de högre valörerna till SVERIGES RIKSBANK och i de båda lägsta valörerna till initialerna SR.

Kungl Myntkabinettet

Statens museum för
mynt-, medalj- och
penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm
(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Museet:

Tisdag-söndag 11-16
Måndag stängt

Besökstid: tisd 13-16

Postadress: Box 5405,
114 84 Stockholm
Tel: 08-63 07 70

VI FINNS MITT I STAN

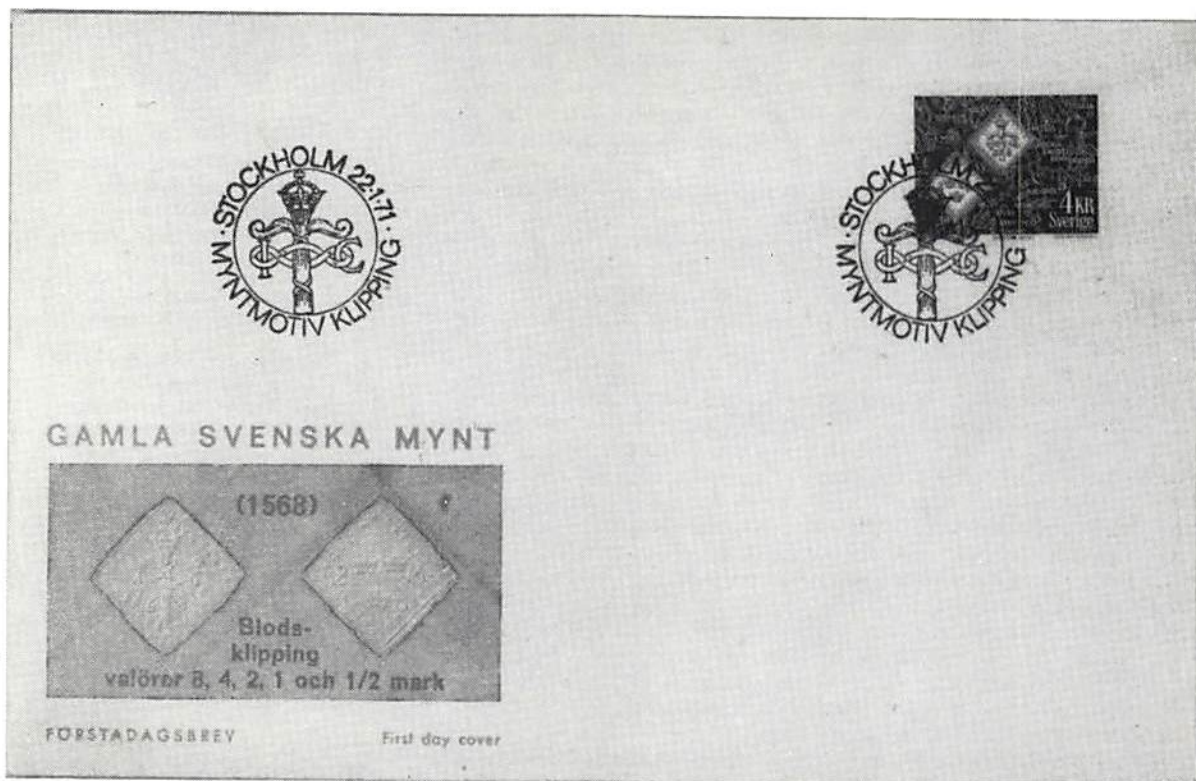
STRANDBERGS MYNT & FRIMÄRKS HANDEL AB

Arsenalsgatan 8
Box 7377
103 91 STOCKHOLM
Tel. 08/20 81 20

ÖPPET
Mån-Tor 10.00-18.00
Fre 10.00-15.00

Numismatisk filateli I

Nedan följer bilderna till artikeln i förra numret. NUF.

1 Förstadagsbrev för "blodsklippen" med frimärke och specialstämpel.
Foto (liksom följande): J Tamsalu, KMK.

Uppgrens

MYNTHANDEL

RENSTIERNAS GATA 29 TEL. 08-44 82 81
BOX 11080 • 100 61 STOCKHOLM

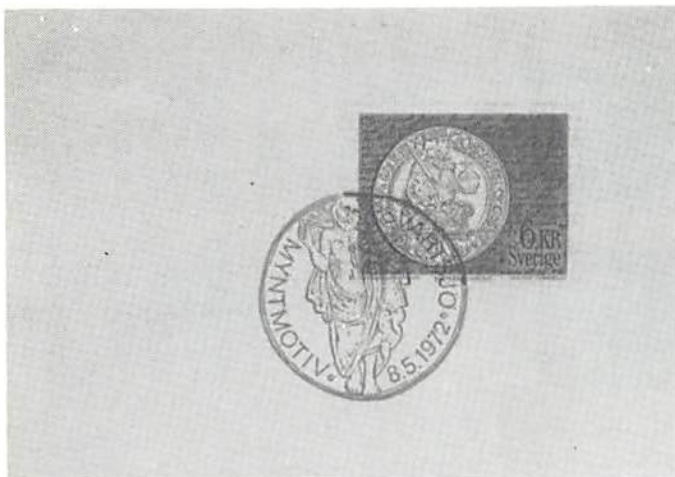
KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet vard 10-17
Lunch 13-14
Lördagar stängt

Medlem i Sveriges Mynthandlares Förening

2 Förstoring av "blodsklippen" på förstodagsbrevet.

3 Gustav Vasas Svartsjödaler – frimärke och specialstämpel för förstadsbrev.

Mynthandeln TICALEN

Stureplatsen 3

411 39 Göteborg Tel: 031-20 81 11

Köper Säljer Värderar

Svenska och utländska mynt, polletter och övrig numismatika –
Rejäl behandling garanteras.

Öppet fredagar 16–18
lördagar 09–14

Medlem av Sveriges Mynthandlares
Förening

4 Förstadsbrev till riksbankens 300-årsjubileum med specialstämpel och avbildad sedel.

FÖRSTADAGSBREV
FIRST DAY COVER

NOBELPRISTAGARE 1901

The First Nobel Laureates

SESAM-kuvert nr 25 N 1.

Herr R Parck
STOCKHOLM K

5 Förstadagsbrev till Nobelprisens 60-årsjubileum.

Kring ett frimärke

Under rubriken *Numismatisk filateli I* skriver Nils Uno Fornander på s 147 i förra numret av MYNTKONTAKT:

"Till vår riksbanks 300-årsjubileum 1966 gavs ut ett särskilt frimärke. Det numismatiska intresset i samband med denna utgåva knyter sig dock främst till förstadagskuvertet, ty detta avbildar en sedel på 20 riksdaler från 1810."

Tillåt idégivaren till ifrågasvarande särskilda frimärke att en liten stund tala i egen sak.

Till jubileumsfrimärket hade posten låtit göra en del förslagsritningar, som jag fick tillfälle att uttala mig om. Jag ansåg mig inte kunna godkänna något av förslagen och blev då tillsagd att "hitta på" något själv. Jag har alltid betraktat två korslagda ymnighetshorn som riksbankens främsta – för att inte säga egentliga – emblem, se min artikel "Sirater och emblematiske figurer" i MYNTKONTAKT 1977 nr 10, s 10ff. Som dekoration på jubileumsfrimärket valde jag de två korslagda ymnig-

hetshorn, som förekommer i svarttryck i övre vänstra hörnet på riksbankens tidigaste sedlar, se ill 8–12 och 14–16 i min bok om *Riksbankens sedelhistoria 1668–1968*. Detta tryck anbragtes på sedlarna medelst en stamp skuren i trä. Någon sådan stamp har inte blivit bevarad till våra dagar. Som förlaga lämnade jag konstnären ett flertal fotografier, som visade ifrågasvarande svarttryck. På basis av dem lyckades konstnären åstadkomma en utmärkt idealbild av de två korslagda ymnighetshornen.

Frimärket gavs ut i två valörer, 45 öre och 70 öre, som på den tiden var portot för brev inom landet resp till utlandet.

Jag var själv rätt belåten med det jag hade "hittat på". Men i Svenska Dagbladets frimärksspalt fick jag läsa, att mitt frimärke var fantasilöst.

Och nu får jag läsa, att vännen Nils Uno tycker, att det numismatiska intresset i samband med denna utgåva främst knyter sig till förstadagskuvertet, "ty detta avbildar en sedel". För min del tycker jag, att denna avbildning är vilseledande. Vad som avbildas är nämligen inte

en av riksbankens utgivna sedel – vilket man ju i detta sammanhang har all anledning att tro! – utan det är en check (assignation) dragen på riksbanken av Göteborgs bankodiskontkontor. – Denna assignation är avbildad i Sven Brismans arbete *Sveriges affärsbanker*. [I.] Grundläggningstiden, Sthlm 1924, s 25, där innebörden av diskonternas assignationer på riksbanken finns utförligt förklarad.

Att en check kallas för sedel beror på att ordet *sedel* här ännu har kvar sin ursprungliga betydelse av "ett på papper utfärdat dokument", se min artikel i NNÄ 1966, s 132. För denna avbildning har jag inget som helst ansvar: den är postens eget "pahitt".

Även makuleringsstämpeln på förstadagsbrevet har numismatiskt intresse. Den avbildar nämligen den *Moder Svea*, som vi finner i nedre högra hörnet på riksbankens sedlar av 1890 års typ, se ill 97–105 i min ovannämnda bok. Denna Svea-figur går tillbaka på Johann Carl Hedlingers bankomedalj.

Torgny Lindgren
P S Jubileet firades 1968, inte 1966.

ANTIENS STÖRSTA GULDMYNT

Antikens största guldmünt, 20 staterer, slaget av Eukratides av Baktrien. Cabinet des Médailles, Paris. Myntet är unikt. Reprofoto J. Tamsalu, KMK, efter Mitchenor, *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, I, 1975.

I Skandinavisk Numismatik/Mynt och medaljer 9, 1981, s. 24 finns en bloddrypande historia om "Det stora guldmüntet – som kostade tre liv", varmed åsyftas "det berömda guldmüntet från Baktrien", "stort som ett fickur", präglad för den baktriske kungen Eukratides ca 171–135 f.Kr. Myntet skall enligt denna rövarhistoria vara hittat på 1930-talet och skall efter att ha kostat tre människor livet, slutligen ha hamnat i det franska myntkabinettet i Bibliothèque Nationale år 1952. Vad som ligger bakom den relaterade historien är mig obekant men den har ingenting med Eukratides berömda guldmüntet att göra. Detta mynt har nämligen funnits i det franska Cabinet des Médailles ända sedan 18 juli 1867, då det förvärvades av franska staten. Det publicerades av A. Chabouillet i en lång artikel i *Revue Numismatique* samma år.

Myntets proveniens är inte fullt säker, men det uppges komma från Merv i det nuvarande Turkmenistan. Platsen, vars antika namn är Antiocheia Margiana, var ett viktigt centrum i kungarikets västra del. Det baktriska riket uppstod ca 256 f.Kr. genom att Diodotos, guvenör över de dåvarande seleucidiska provinserna Baktrien och Sogdiana, frigjorde sig från det Seleucidiska riket och gjorde landet självständigt. Dess område omfattade ungefär det nuvarande norra Afghanistan och trakten norr därom och kom senare att utvidgas till att omfatta även

landet söder om bergskedjan Hindu Kush, dvs delar av det nuvarande sydöstra Afghanistan och norra Pakistan.

Baktriens historia är föga känd. De antika källorna har endast sparsamma uppgifter om landet och dess härskare. De arkeologiska vittnesbörden är ännu få. Men mynten hör till den hellenistiska tidens förnämsta. De kompletterar de magra källorna och ger oss därtill stortade porträtt av de baktriska kungarna, vilkas existens i åtskilliga fall inte är dokumenterad på annat sätt. De äldre kungarna präglade mynt helt i grekisk stil och med grekiska inskrifter; de senare präglade, efter erövringen av landet söder om Hindu Kush, även mynt med bilingua inskrifter på grekiska och det inhemska språket karosthi.

Eukratides hör till den period, då landet var som mäktigast. Justinus (200-talet e.Kr.) berättar att han kom till makten genom en revolt och att han fick ett tragiskt slut: han blev mördad av sin son på återvägen från ett framgångsrikt fälttåg i Indien. Eukratides mynt är förhållandevis rikliga och myntorterna är flera. Efter ca 160 f.Kr. får både silvermynten, tetradrachmer, och guldmyntens nya bildtyper; på åtsidan ett porträtt av kungen iförd hjälm, på fransidan Dioskurerna till häst. Samtidigt ändras titeln i inskriften till "*basileos megalou Eukratidou*", den store kung Eukratides (mynt). Av guldmüntet finns staterer av attisk vikt

(8,48 g) och det berömda stormyntet i valören 20 staterer. Det väger 169,60 g och är det största guldmüntet från antiken. Det är känt i ett enda exemplar, vilket såsom ovan nämnts finns i Paris. Monogrammet på fransidan visar att myntet är präglad i Puskalavati i södra delen av riket (Gandarah).

Åtsidan visar ett elegant porträtt av kungen, iförd något som starkt påminner om en modern tropikhjälm, dock med den skillnaden att den är försedd med en hög hjälmprydnad och gudomliga attribut, tjurhorn och tjuröra, som visar kungens upphöjda status. I nacken hänger kungadiademets långa bandändar ner under hjälmen. Största intrycket gör dock fransidan med en virtuos framställning av Dioskurerna Kastor och Polydeukos. De dyrkades som hjälpare framför allt i krig och fara och är således en passande bildtyp för en krigisk härskare.

Av vilken anledning Eukratides lät prägla sitt stora guldmünt, och var han fick den erforderliga guld mängden från, är ej bekant. Myntet har några tekniska defekter: ett stycke av hjälmens bräm och den främre ryttarens knä saknas på grund av att metallen ej drivits ut tillräckligt i stampen. Trots dessa smärre skavanker är det i synnerhet med tanke på den höga reliefen en märklig teknisk bedrift att ett så stort mynt kunde präglas för hand.

Ulla Westermark

FRÅGE-SPALTEN

Fråga:

Myntet på bifogade foton anses tydligen numera vara en medalj. Vilka "auktoriteter" avgör detta?

Myntets mått är 51 mm, vikt 47 g silver vilket väl svarar mot 1 Toman eller 10 Kran.

Jag skulle vilja veta om det någon gång kurserat som mynt i det gamla Persien, om det någon gång kunnat lösas in eller växlas i bank därstädes.

Om den är en medalj, har den delats ut eller sålts som souvenir? Jag vore mycket tacksam om jag kunde få både åt- och frånsidans text översatt.

Nils Odelholm
Örebro

Svar:

Följande silver-tumän präglades under månaden zegâ'de år 1313 e. H. = 14/4-13/5 1896 e. Kr. till högtidlighållandet av 50-årsminnet av šâh Nâsero-d-dins trontillträde 12 september 1848 (då det islamiska året är 11/12 dagar kortare än det kristna, är alltså en islamisk 50-årsperiod kortare i motsvarande grad); denna tumän (10 gerân) har uppenbarligen ej avsetts för cirkulation, då under perioden 1879-1926 silvermynt i högre värden än 2 gerân ej präglades för reguljärt bruk. Šâh Nâsero-d-din lönmördades den 1 maj 1896, vilket var dagen före jubileumsfestligheternas inledande, och de jubileumsmynt och -medaljer, vilka redan spritts, kunde ej återkallas. Myntet har sålunda ej kurserat men om det kunnat lösas in eller växlas undandraget sig undertecknads bedömande. "Auktoriteten" som ansett detta mynt som en medalj är troligen Yeoman, vilken i "A Catalog of Modern World Coins" 1973, s. 366 uppger: "Silver pieces dated 1313 with portrait are medals"; Rabino di Borgomale i "Coins, Medals and Seals of the Shâhs of Irân", Hertford 1945, s. 76, benämner det endast som "silver tumän".

Åtsidans omskrift begynnande kl 11.00 lyder i översättning som följer: "Sultanen son av sultanen son av sultanen och xâgânen son av xâ-

gânen son av xâgânen konungarnas konung (šâhanšâh) de båda hornens herre Nâsero-d-din šâh (konung) (gâgâr är namnet på den ätt, till vilken Nâsero-d-din hörde).

Frånsidans fältskrift (vilken läses från höger till vänster) lyder i översättning som följer: "Han är Gud den höguppsatte - Till minne av kejsrerliga trontillträdet femtioårsjubileum. Vare den mycket heliga kejsarvärdigheten med hyllande framgång försedd. Över rikets tron och kejsrerliga värdighet vare välsignelse, lycka och framgång. I kejsrerliga palatset Teheran i månaden zegâ'de 1313 (= 14/4-13/5 1896)."

(Transkriptionen grundad å Junker-Alavi: Persisch-Deutsches Wörterbuch. Leipzig 1968).

Bengt E Hovén

Som vanligt...

har även detta nummer av

MYNTKONTAKT

satts och tryckts av
Ordfronts tryckeri.

Vi kan tidskrifter, broschyrer och böcker och tar ansvar för allt från sättning och ombrytning till tryckning, bindning och distribution. Vi har mer än 30 tidskrifter bland våra kunder.

Ordfronts fotosätter

är modernt och har ett stort stilbibliotek. Det är datoriserat - men efter vettiga principer som gör våra rutiner enkla och kundvänliga.

För mer information, offerter, stilprov - ring våra faktorer Ann Kohlbeck, Leif Ericsson eller Birgitta Hjärpe på tel 08/16 03 35.

Ordfront tryckeri & förlag AB

Döbelngatan 52
Box 19504
104 32 Stockholm

NOVEMBERSPECIAL

2 kr 1922	01a0	475:-
2 kr 1928	01/0	600:-
2 kr 1930	01a0	450:-
2 kr 1931	01a0	300:-
2 kr 1935	01	65:-
2 kr 1937	01	235:-
2 kr 1938	01a0	70:-
2 kr 1940	01a0	60:-
2 kr 1952	01a0	115:-
1 kr 1924 u pkt	01a0	500:-
1 kr 1927	1+	140:-
1 kr 1929	01a0	275:-
1 kr 1930	01	115:-
1 kr 1932	0	300:-
1 kr 1934	01/0	250:-

1 kr 1952	01	50:-
50 öre 1377	1?	250:-
50 öre 1940 N	0	325:-
25 öre 1930	01a0	80:-
25 öre 1931	0	165:-
25 öre 1936	01/0	55:-
25 öre 1938	0	55:-
25 öre 1940 N	0	185:-
25 öre 1941 N	0	225:-
25 öre 1943	01a0	50:-
25 öre 1944	0	90:-

PEO Mynt & Frimärken

Drottningg. 29, Tfn. 08-21 12 10
Box 16245, 103 25 Stockholm

Åke Grenholms medaljsamling

Numismatiken har under de senaste decennierna lockat ganska många, som åtminstone från början inte intresserat sig för ämnet som sådant utan mera tänkt på objekten som placeringsobjekt. Till denna kategori hör mycket sällan medaljsamlarna och allra minst de som valt detta ämne av intresse för dessa föremål som *konst*. En sådan "äkta" samlare var fil dr Åke Grenholm, Stockholm (1893–1974). Han var född i Norrland (Skellefteå), disputerade i Uppsala 1923 i ämnet zoologi och kom, efter några år som lärare vid Fjellstedtska skolan och som amanuens vid zoologiska institutionen i Uppsala, till Stockholm. Under åren 1923–60 var han chefredaktör för Gjallarhornet, den kända försäkringstidningen, och hade flera uppdrag inom denna bransch. Sitt gamla ämne höll han också kontakt med – han var i 30 år styrelseordförande för Biologiska museet. Som författare var han främst verksam genom att publicera minnesskrifter över ett dussintal försäkringsbolag och -föreningar.

Hur kom det sig att zoologen och försäkringsmannen Åke Grenholm blev en ivrig medaljsamlare, utan att egentligen någonsin intressera sig för numismatik i egentlig mening? Därom har hans son, förlagsredaktören Lennart Grenholm, berättat för MYNTKONTAKT:

"Åke Grenholms hustru medförde i boet ett sexkantigt medaljbord, som tillhört hennes farfar, den kände meteorologen professor Hildebrandsson (fö av samma släkt som familjen Hildebrand, bland vilka märks numismatikern och medaljexperten riksantikvarien Bror Emil Hildebrand). Bland dennes medaljer låg några som utgivits av försäkringsbolag

och som professorn fått vid olika jubileer.

Relativt tidigt under sin försäkringsjournalistiska bana sökte Grenholm porträtt av några av de legendariska herrarna och fann dem bland dessa. Detta väckte hans intresse och han började samla försäkringsmedaljer. Det blev en hel del och gav upphov till ett samlande som gällde personer. Så småningom kom konstitresset in i bilden och samlingen utökades med så många prov som möjligt på olika skulptörers verk.

Allt eftersom samlingen växte riktades hans uppmärksamhet också utanför Sveriges gränser, i första hand genom kontakten med Harry Glück (Hirsch Mynthandel), som skaffade de flesta av medaljerna. Finsk medaljkonst blev med rätta ett stort inslag vid sidan av det franska.

Min far läste gärna och mycket och vad han än intresserade sig för var en av hans första åtgärder att samla litteratur kring ämnet. Så också med medaljkonsten, och genom kataloger och monografier kom han i kontakt med de historiska medaljerna. På resor i Frankrike och Italien samlade han in prov på den sidan av medaljkonsten.

Genom sin bekantskap och med åren växande vänskap med sådana skulptörer som Gösta Carell och David Wretling fick Åke möjlighet att rikta beställare till dem och själv bidra till motivval och deviser i några fall. Detta roade honom mycket.

Skall några namn framhållas speciellt vid sidan av Carell i den svenska samlingen så är det väl Eugen Erhardt och Carl Milles samt Svante Nilsson, vars kraftfulla porträtteringskonst han beundrade mycket. På den franska sidan var det speciellt André Galtié som drog till sig hans uppmärksamhet. Det är märkligt att han på utländsk botten gav företräde åt den konstnärliga medaljen medan han på den nordiska gav ojämförligt större utrymme åt personorienterade medaljer."

Fil dr Åke Grenholm. Gjutna medalj av Gösta Carell 1953. Brons. Förminskad. Foto Dag Vendil.

Auktion 19

OBS! Ändrad datum
Lördagen den 5 dec

i Polhemssalen Ingenjörshuset
Malmskillnadsgatan 48
mitt emot vår affär.

Samma dag håller vi även

Auktion 20

**omfattande första delen av
Dr Åke Grenholms Samling**
av i huvudsak personmedaljer.
De flesta medaljerna kommer att
vara avbildade i katalogen.

Katalogerna kostar 20 kr/st och
fås enklast genom att sätta in
motsvarande belopp på
postgiro 702686-7

Material till Auktion 19 mottages
t o m den 10 oktober.

Hirsch Mynthandel AB

Malmskillnadsgatan 29
111 57 Stockholm
tel 08-11 05 56

Något fullständighetsraseri besatt icke Åke Grenholm, men när det gäller främst Carells produktion ägde han nog det mesta denne fine konstnär utfört, såväl av gjutna som präglade medaljer. Akademiserierna ville han också ha komplett.

När nu Åke Grenholms samling utbjuds till försäljning i tre på varandra följande auktioner, den första i december i år (Hirsch Mynthandel i Stockholm) är det en av de största i sitt slag av främst 1900-talets medaljkonst (några äldre finns också) som går under klubban. Det blir ett stort tillfälle för medaljvännerna.

Särskilt bör de gjutna medaljerna beaktas – de är utförda i små upplagor och av en kvalitet, som inte längre kan åstadkommas i Sverige – för att inte tala om att kostnaden att gjuta en medelstor medalj i dag överstiger det pris den brukar betinga i öppna marknaden! Ett fåtal av medaljerna har tidigare sålts genom anbud i Samlarforum.

LLT

Fin afton i Örebro

Av utrymmesskäl brukar vi sällan eller aldrig referera sammanträden i de olika numismatiska föreningarna, vare sig de äger rum i Stockholm eller på annan plats. Dock vill rednämna den lärorika och trevliga afton som han bevistade den 29 september på Länsmuseet i Örebro, där traktens numismatiska förening sammanträdde och hade en verklig högtidsstund, då Ingemar Carlsson från Laxå stod i talarstolen. Kunnigt men ändå poulärt och lättfattligt berättade han för en talrik församling om bl a stilväxlingar på svenska mynt (med bilder), om mynttillverkningens teknik (där han är en verklig expert) och om numismatisk litteratur.

Med tiden hoppas vi få tillgång till hans föredrag för att kunna trycka det i några nummer av MYNTKON-TAKT.

Internationell medaljkonst

Katalogen från den stora FIDEM-utställningen av modern medaljkonst i Lissabon hösten 1979 har äntligen kommit i tryck (den första upplagan räckte inte ens till kongressen och innehöll många fel). Bland de många deltagande länderna märks som vanligt även de nordiska. Dess titel är Exposição Internacional de Medalha do XVIII Congresso da FIDEM, Lisboa 1979/Exposition Internationale de la Médaille du XVIII Congrès de la FIDEM, Lisbonne 1979, Fundação Calouste Gulbenkian/Imprensa Nacional-Casa da Moeda. Priset är motsvarigheten till US\$45-, ett högt belopp, men det är en stor katalog, omfattande 1 569 nummer, dessutom ett tillägg för Japan. Den kan beställas direkt (skriv på franska eller engelska) från Congrès FIDEM, Imprensa Nacional-Casa da Moeda, Administração, Rua D. Francisco Manuel de Melo, 5, P-1092-LISBOA Codex, Portugal.

FÖRENINGAR

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING. Möten med auktion på Rinnanskolan kl 19.00 den 18/11.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad på AB Västanfors Industriers matsal. S Linjan. Fagersta. Upplysningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 08.30–16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4, Finspång. Upplysningar tel 0122/103 89 el 161 20.

FROSTA NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Fridsgården i hörby den 26/11 och 17/12 kl 19.30. Visning från kl 18.30.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING har möten den 9/11, 14/12 1981 och 11/1, 8/2, 8/3, 5/4 och 10/5 1982. Lokal: Traktören, Köpmansgatan, Göteborg. Kl 19.00. Öppet hus: 23/11 1981 och 25/1, 22/2, 22/3 och 19/4 1982. Antiksektionen: 21/10, 18/11 1981 och 20/1, 17/2, 17/3 och 14/4 1982. Lokal: Schackspelets hus, Haga Kyrkogata 3, Göteborg kl 18.30–21.00.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juli och augusti) kl 19.00 i SE-banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplysningar tel 0480/135 61, 115 84.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad, den 20/11 och 18/12.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra måndagen i varje månad på Pensionärgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplysningar tel 0155/131 31, 133 09, 134 29.

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helgfria onsdagen varje månad på Handelsklubben, Sundstorget 3, Helsingborg. Upplysningar tel 042/26 21 14.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar tel 018/11 50 00 el 12 80 10.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB håller möten första onsdagen i varje månad under höst- och vårsäsongen i Valbo kommunalhus, kl 19.00.

STOCKHOLM. Samlarföreningen S:t Eriks myntsektion sammanträder 19/11 på Karlbergsvägen 32 A, Stockholm.

TÄLJE MYNTKLUBB, lokal Wendelas rum, biblioteket LUNA, Södertälje, träffas 12/11 och 10/12. Upplysningar tel 0755/185 68.

UPPSALA MYNTKLUBB har auktion 10/11. 8/12 Föredrag och julfest.

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING sammanträder på restaurang Munken, Norrgatan 24, Växjö, kl 19.00 den 11/11 och 3/12. Efteråt auktion.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har i regel möten sista onsdagen i varje månad. Lokal: Museets föreläsningssal. Möte med höstauction därstädes 24/11 kl 19 (visning från 18). Upplysningar: 019/18 86 00 eller 13 50 61.

MÄSSOR

14–15 november. Myntmässa på hotell Xenia, Skövde. Ordnas av Skaraborgs Numismatiska Förening.

NYBÖRJARSIDAN

Hur skaffar man mynt?

Det lämpligaste för en nybörjare är att vända sig till en mynthandel för sina inköp och då helst till en välrenommerad sådan.

Några av landets främsta mynthandlare har bildat Sveriges Mynthandlares Förening. (Se separat annons i detta nummer av MYNTKONTAKT.) Föreningen har en reklamationsnämnd, dit eventuella missnöjda köpare kan vända sig.

Hos en sådan handlare kan nybörjaren få råd och tips av kunnig och ansvarsfull personal. Då behöver inte den oerfarne samlaren befara att han köper ett falskt mynt. Han kan också lugnt lita på att kvalitetssättningen är den rätta, något som är oerhört väsentligt för priset. Ibland kan ju ett mynt i kvalitet 01 vara både tre och fyra gånger så dyrt som motsvarande mynt i kvalitet 1+. Den obevandrade samlaren börjar själv så fort som möjligt lära sig de olika kvalitetsgraderna. Mynthandlarna har i regel en uppsättning av någon valör i alla kvali-

tetsgrader som de gärna förevisar för nybörjaren. (Mer om myntens olika kvalitetsgrader i en kommande artikel på Nybörjarsidan i Myntkontakt.)

Många mynthandlare utger årligen någon eller några lagerlistor som samlarna har möjlighet att rekvirera, och ur vilka inköp kan göras. Det enklaste sättet att erhålla dessa är att teckna ett abonnemang med respektive myntfirma. Priset får ett sådant brukar vara rimligt. (Detta gäller även de nedan omtalade auktionskatalogerna.)

Man kan givetvis också köpa sina mynt på de offentliga myntauktioner som några myntfirmor samt SNF (dock endast medlemmar) regelbundet anordnar. På senare tid har det hållits ungefär ett tiotal sådana auktioner per år i vårt land. Katalog till respektive auktion kan i förväg erhållas från auktionsfirman. På det sättet kan man i lugn och ro studera de utbudna objekten. I auktionskatalogerna är som regel mynten väl beskrivna och i de flesta fall även avbildade. De utsatta värde-

ringspriserna är också till god vägledning för nybörjaren. Om man inte personligen har möjlighet att närvara vid en auktion – de äger nästan alltid rum i Stockholm – kan man skicka in skriftliga anbud. Ett annat tillvägagångssätt är att låta någon närstående samlarkollega eller mynthandlare med gott omdöme sköta inköpen.

Vid inköp på auktion bör nybörjaren kontrollera vad som är ett rimligt högt pris för objektet genom att anlita någon erfaren person, eller genom att rådfråga handlarnas prislistor eller seriösa myntguider. Man bör inte betala mer än att man har chans att få sina pengar åter. I de flesta fall är det inte nödvändigt att man får ett visst objekt. Det brukar alltid bli fler möjligheter, när det gäller de vanligare mynten, som varje nybörjare bör starta med.

Vi vill i detta sammanhang klart avråda nybörjaren från att köpa sina mynt på marknader eller sk "bondauktioner", i varje fall dyrare objekt. Chansen att göra fynd är minimal, medan risken att bli ordentligt lurad är desto större. Som ett konkret exempel kan nämnas att på dylika auktioner inte alltför sällan utbjödes plåtmynt och riksdalrar

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i åtta olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfalskningar. – Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB
Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Amneklevs Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel. 011-10 29 50

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

Myntet i Malmö
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Handelsbolaget Mynt och Medaljer
Sveavägen 96, Fack, 104 32 Sthlm 19
tel. 08-34 34 23

Hirsch Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11
371 00 Karlskrona, tel. 0455-813 75

Malmö Mynthandel AB
Kalendergatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrälje Mynthandel
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrälje, tel. 0176-168 26

Myntaffären Numis
Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Stockholm, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynt & Frimärken AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynt & Frimärkshandel AB
Arsenalsgatan 8, 111 47 Sthlm
tel. 08-20 81 20, 20 51 10

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

Håkan Westerlund Mynthandel
Wasagatan 42, 111 20 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

c/o PEO Mynt & Frimärken AB, Box 16 245, S-103 25 Stockholm

som vid närmare granskning ofta visar sig vara nygjorda kopior.

Att köpa mynt per annons i dagspressen har också sina uppenbara risker. Om annonsören är för nybörjaren okänd och dessutom endast säljer mot postförskott, så är möjligheten att i efterhand få rättelse tyvärr oftast obefintlig.

Erfarenhetsmässigt har det visat sig att det inte heller alltid är så enkelt att göra byten eller inköp nybörjare emellan. Ofta visar det sig efter en tid, att någon av parterna känner sig förfördelad. Innan en sådan afför göres upp är det därför lämpligt att vända sig till en erfaren samlare eller mynthandlare som gör en opartisk värdering, åtminstone vid affärer av något större omfattning.

Som nybörjare bör man söka hemortens myntsamlarförening. Om det inte finns någon närliggande samlarklubb kan man vända sig till Svenska Numismatiska Föreningen.

Myntsamlarföreningar anordnar bl a interna myntauktioner där medlemmarna har möjlighet att såväl köpa som sälja mynt (dubletter). Bytesaftnar brukar även äga rum under föreningsträffarna.

Xenia Myntmässa Skövde

Lörd. 14 nov. kl. 12–18
Sönd. 15 nov. kl. 10–16
på Restaurant Xenia.
Nu för fjärde året i rad.

**Skaraborgs
Numismatiska
Förening**

Från en mera idyllisk samlartid ser vi en auktion i Svenska Numismatiska Föreningen 1958, där det som vanligt bjöds material för såväl nybörjare som dem som varit med sedan 30-talet. Fotot är från Historiska museet: lunchrum, Stockholm; på podiet klubbar Gösta Wicksell, nedanför honom (vit-hårig) auktionsförrättaren Georg de Laval.

Avslutningsvis vill vi framhålla att för både nybörjaren och den mer erfarne samlaren är ett ömsesidigt förtroende mellan köpare och säljare av största vikt. Under sådana om-

ständigheter blir kontakten varaktig.

Yngve Almer
Rolf Alstertun
Ingemar Carlsson

AUKTIONER

11–12 november. Svenska Numismatiska Föreningens höstauktion. Historiska Museerna, Storgatan 41, Stockholm (endast NNU-medlemmar).

28 november. SVEA Mynt & Frimärkshandel AB, Auktion nr 12. Operakällaren, Stockholm.

5 december. Hirsch Mynthandel. Auktion på Ingenjörshuset, Stockholm.

Kungl Myntkabinettet

NOVEMBER

torsdag 5 kl 19.00

Antikvarie Gunnel Werner: Myntkonservering – teknik och etik. Efter föredraget ges tillfälle till diskussion. Kungl Myntkabinettet, Storgatan 41.

torsdag 19 kl 19.00

1:e fotograf Gunnel Jansson och fotograf Mats Pettersson: Om rätt och fel i konsten att fotografera mynt. Publiken erbjuds medföra egna bilder för diskussion. Kungl Myntkabinettet, Storgatan 41.

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Medlem av Sveriges Mynthandlars Förening

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96 Tel 08-34 34 23
Box 19507, S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmansgatan (uppgång Handels-
högskolan)

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14
Medlem i Sveriges Mynthandlars Förening

MALMÖ MYNT- HANDEL AB

Kalendergatan 9
211 35 Malmö
Tel 040/11 65 44

Köper och säljer
mynt och medaljer
Tillbehör

Medlem i Sveriges Mynthandlars Förening

Ny svensk sedel

Den möjlighet att utge en sedel om 500 kronor som ändringen i riksbankslagen medger kommer nu enligt beslut av riksbanksfullmäktige att tas i bruk. En sedel i denna valör beräknas bli färdigställd under 1982 vid sedeltryckeriet i Tumba och komma ut i omlopp under 1983. Samtidigt har man beslutat att successivt dra in sedeln om 5 kronor, dock utan att denna formellt avskaffas. MYNTKONTAKT skall senare skriva mera utförligt om dessa nyheter. *LLI*

NYA BRUKSMYNT MED ÅRTALET 1981

Bulgarien: 1 lew, 50, 20, 10, 2 och 1 stotinki. Omskriften är ändrad för att erinra om 1300-årsdagen av statens grundande.

Isle of Man: För handikappåret har ett 50 pence-mynt och fyra olika 25 pence-mynt utgivits. De senare har på framsidan porträtt av respektive Ludwig van Beethoven, Louis Broille, Douglas Bader och Francis Chichester.

NYHETSSIDAN

Ändrat datum för "nya" enkronan

Som bekant har vår enkrona sedan 1968 bestått av en kärna av koppar, över vilken dragits ett "skal" av kopparnickel, som därtill vikts över randen (skarven syntes till en början ganska tydligt). I pressen och i vår tidning har tidigare meddelats, att det blivit för dyrt att tillverka myntet i två material, och att enkronan från årsskiftet 1981/82 skall slås i homogen metall (kopparnickel), dock med oförändrad vikt.

Representanter för automatbranschen uppvtaktade nyligen regeringen och vädjade om att förändringen inte måtte genomföras. De fick emellertid ett avböjande svar; så har också fallet varit med de politiska påtryckningarna tidigare i år. Det gällde då att rädda arbetsuppgifter åt dem som tillverkar myntämnen. De nya plattarna kräver, som alla förstår, färre arbetsmoment. Den årliga besparingen för staten ligger på 10-14 miljoner. Automatbranschen gör gällande, att den vidkänns kostnader om 50 miljoner för att göra om de automater, som är särskilt känsliga - den nya kronan får en annan ledningsförmåga än den gamla.

Det har vidare uppgivits, att "införandet skjuts dock upp från 1 januari till 1 juli 1982". Man får lätt den uppfattningen, att det skulle föreligga ett formligt beslut i denna fråga. Så är icke fallet, och enligt meddelande från Myntverket är anledningen helt enkelt, att ineliggande lager av "gamla" enkronor beräknas räckta fram till cirka 1 juli 1982. Tillverkningen i den homogena legeringen är inte uppskjuten, däremot utväxlingen, som kan börja något tidigare eller något senare.

Till sist skall påpekas, att ett stort antal automater är okänsliga för bytet av metall, t ex de som används för parkeringsautomater; de tar, som myndigheterna tyvärr ofta fått erfara, såväl norska enkronor som diverse metallbrickor. *LLI*

Portugal: 1 escudo med en diameter på endast 18 mm.

Sovjetunionen: 1 rubel för 20-årsminnet av Juri Gagarins rymdfärd.

MÅLGRUPP: SAMLARNA

Ett av de mest eftersökta objekten i den nordamerikanska myntserien är den så kallade Lafayette-dollarn. Detta jubileumsmynt utgavs år 1900 och anses nu i bästa kvalitet vara värd cirka 10 000 dollar.

Med 200-årsminnet av slaget vid Yorktown 1781 som anledning har man satt igång en nyprägling. Slaget vid Yorktown var den avgörande amerikanska segern över britterna under frihetskriget.

Den nya Lafayette-dollarn är mer än två gånger så stor som originalet. Detta på grund av rådande lagstiftning till skydd mot förfälskningar av tidigare amerikanska mynt. Minnespenningen präglas av firman Medallic Art Company och således ej vid något av myntverken. Upplagan blir 36 026 stycken och priset 275 dollar.

F. O.

MYNTAUKTION 12

28 november 1981
Operakällaren, Stockholm

För inlämnares räkning säljer vi antika mynt, svenska och utländska medeltidsmynt, Svenska mynt från Gustav Wasa till Gustav VI Adolf med flera sällsyntheter, plåtmynt, Svenska besittningsmynt, svenska sedlar 1666–1900-talet, Medaljer, Utländska guldmynt samt Talrar och småmynt.

Den rikt illustrerade auktionskatalogen erhålles mot insättande av 25:– på vårt postgiro.

SVEA
MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

Stureplan 4. Box 5358, S-102 46 Sweden

Telefon 08-14 46 40

Bank: Svenska Handelsbanken

Bankgiro 189-3759. Postgiro 85 96 65-2

